

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ НОВІТНІХ ОСВІТНІХ
ТЕХНОЛОГІЙ

Кафедра менеджменту,
публічного управління та персоналу

КУЗЮК МАР'ЯНА ІВАНІВНА

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Спеціальність «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

Кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Студентка спеціальності
«Публічне управління
та адміністрування»
Кузюк М.І.

(підпис)

Науковий керівник,
к.е.н., доцент Круп'як Л.Б.

(підпис)

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту
«__» _____ 2024 року
Зав. кафедри, д.е.н., професор
Шкільняк М.М.

Прізвище, ініціали

(підпис)

Тернопіль – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ТГ.....	6
1.1.Об’єктивна необхідність, сутність та завдання соціального захисту жителів ТГ.....	6
1.2. Нормативно-правові основи забезпечення соціального захисту жителів ТГ.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТР.....	18
2.1. Організаційне забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ	18
2.2. Оцінка ефективності функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ.....	24
РОЗДІЛ 3. ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТГ.....	31
3.1. Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ	31
3.2. Шляхи забезпечення доступності та якості соціальних послуг жителям досліджуваної ТГ.....	37
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність проблеми. У сучасних умовах важливим показником стабільного розвитку територіальної громади є ефективно працююча система соціального захисту, яка орієнтована на гарантування соціальних прав та забезпечення соціальних гарантій для її мешканців. Належний рівень соціального захисту сприяє формуванню комфортного соціального середовища в громаді, дозволяючи підтримувати відповідний рівень життя для вразливих категорій населення і забезпечувати економічно активних громадян необхідними соціальними гарантіями. З огляду на децентралізацію бюджетних повноважень, місцеві органи влади стали основними суб'єктами, які забезпечують соціальний захист і надають послуги, що відповідають встановленим стандартам. Це підкреслює важливість розробки ефективної системи соціального захисту для мешканців територіальної громади.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Різноманітність досліджень проблем щодо забезпечення соціального захисту жителів ТГ підтверджують праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Вагомий внесок у створення теоретико-прикладних засад забезпечення соціального захисту жителів ТГ зробили такі науковці, як: О.І. Данилюк [2], Л.І. Ільчук [6], О.І. Кадикало [7], Л.Б. Круп'як [9], Л.М. Мельничук [11], Г.П. Плисенко. [14], Т.В. Семигіна [29], В.Р. Філіпчук [33], М.М. Шкільняк [35] та ін. Однак, незважаючи на наукову цінність праць зазначених авторів, недостатньо обґрунтовано комплексні підходи щодо вдосконалення механізму забезпечення соціального захисту жителів ТГ.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розробка напрямів щодо побудови ефективного механізму забезпечення соціального захисту жителів ТГ.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити об'єктивну необхідність, сутність та завдання соціального захисту жителів ТГ;

- охарактеризувати нормативно-правові основи забезпечення соціального захисту жителів ТГ;
- проаналізувати організаційне забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ;
- здійснити оцінку ефективності функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ;
- виокремити пріоритетні напрями щодо удосконалення організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ;
- надати рекомендації щодо забезпечення доступності та якості соціальних послуг жителям досліджуваної ТГ.

Об’єктом дослідження є система соціального захисту досліджуваної ТГ.

Предметом дослідження – механізм забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ.

Практична значимість отриманих результатів полягає в тому, що авторські рекомендації щодо побудови ефективного механізму забезпечення соціального захисту жителів ТГ можуть бути використані в діяльності досліджуваної ТГ.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ТГ

1.1.Об'єктивна необхідність, сутність та завдання соціального захисту жителів ТГ

Соціальний захист населення є важливою складовою збалансованого розвитку держави, адже він виступає основою для досягнення соціального прогресу, відповідності соціальним стандартам і реалізації процесів соціальних змін, спрямованих на подолання соціальних криз і зменшення майнового розшарування. Водночас поглиблення кризових явищ у соціальній сфері, низький рівень заробітних плат, нерівномірність пенсійного забезпечення, високі комунальні платежі та велика кількість пільгових категорій населення підвищують соціальну напругу в суспільстві. Тому тільки ефективна система соціального захисту здатна покращити рівень життя громадян і запобігти виникненню соціальних конфліктів.

«Завдання формування дієвої системи соціального захисту в Україні детермінуються процесами досягнення державою орієнтирів, проголошених в Конституції України. Так, в статті 1 даного закону наша країна проголошена демократичною, правовою і соціальною державою, а це означає, що гарантування та реалізація цих положень є одними з найбільш актуальних стратегічних завдань держави на сучасному етапі» [8].

«В Україні конституційне закріплення має також поняття *соціальний захист*, яке передбачає право на забезпечення громадян у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також в старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, здійснюваним за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел

соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними» [8].

Соціальний захист мешканців будь-якої територіальної громади включає в себе забезпечення соціального страхування для економічно активних громадян, пенсійне забезпечення, надання матеріальної допомоги багатодітним родинам, соціальної підтримки вразливим групам населення, різноманітних пільг та організацію соціального обслуговування. У цьому контексті важливою є системність соціального захисту, що забезпечує проведення необхідних грошових виплат, надання допомоги та компенсацій за рахунок бюджетних коштів.

«Багатоаспектність поняття *соціальний захист* формує передумови розгляду його у широкому та вузькому розумінні. Так, поняття *соціальний захист* у широкому розумінні визначають як: діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як: сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийняттого рівня життя» [2].

Соціальний захист також є діяльністю держави, орієнтованою на забезпечення соціальних прав громадян, реалізацією організаційно-правових та соціально-економічних заходів для надання допомоги населенню, створення відповідних умов для його життя. Така система забезпечує реалізацію важливих соціальних прав людини та громадянина в державі. З огляду на функціональні особливості та механізми формування основних джерел соціальних виплат, соціальний захист є складною системою, що включає багаторівневий захист населення за участю різних суспільних інститутів (рис. 1.1).

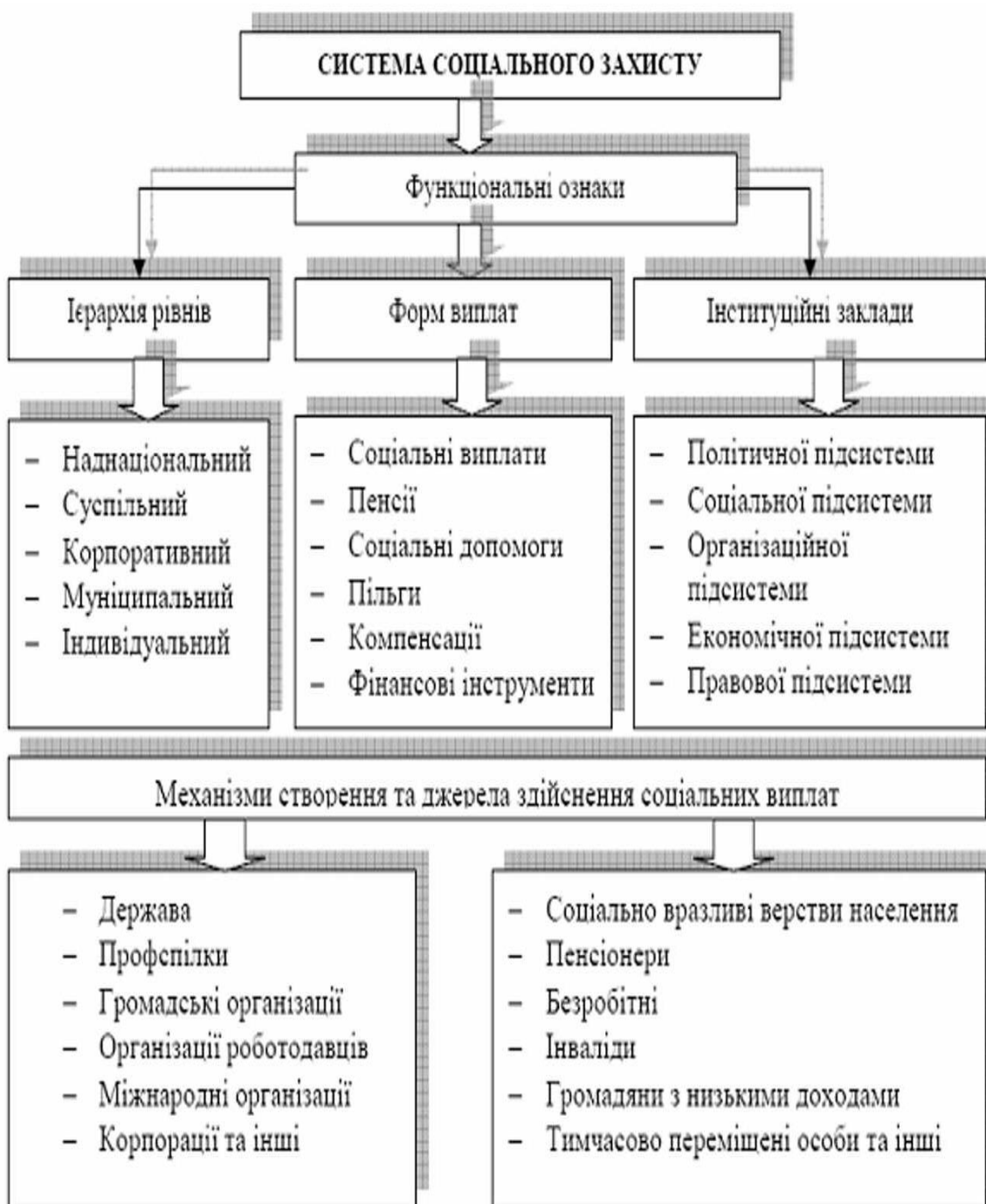

Рис. 1.1. Складові системи соціального захисту населення

«Мельничук Л.М. вважає: в соціально-орієнтованій державі соціальний захист населення повинен бути зорієнтований не тільки на матеріальне забезпечення й обслуговування окремих категорій і груп населення, а й на підтримку та забезпечення гідного матеріального і соціального становища усіх громадян» [11].

«Соціальне забезпечення як передумову подолання бідності та соціальної ізоляції населення розглядає Сирота М.І. Відмічаючи: що при підвищенні соціальних нормативів у країні рівень життя населення продовжує знижуватися, і діюча система соціального захисту не може зарадити цьому через надання різноманітних пільг у тому вигляді, в якому вони надаються зараз» [31].

«На думку В. Р. Філіпчука система заходів соціального захисту та наявні програми соціального спрямування не є ефективними засобами зниження рівня чи подолання бідності в Україні. Це означає, що обсяг соціальних трансфертів, які мають на меті зниження рівня бідності, можна значно зменшити, якщо вони будуть адресними і спрямовуватимуться безпосередньо малозабезпеченим категоріям населення» [33].

«Т.М. Семигіна розглядає соціальний захист як комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах» [30].

Соціальний захист населення є комплексною підтримкою для вразливих груп та надання соціальних гарантій економічно активним громадянам. Основною метою цієї системи є боротьба з бідністю через надання грошової допомоги, створення умов для залучення громадян до соціального страхування та оплачуваної праці.

В умовах сучасності важливим є застосування адаптивних підходів до підвищення рівня соціального захисту мешканців територіальних громад, з урахуванням їхніх потреб та умов життя. Основні завдання соціального захисту на рівні громади включають:

- забезпечення доступу до соціальних послуг та благ, враховуючи специфіку потреб населення;
- подолання соціальної напруги та створення належних умов для діяльності і життя громадян;
- покращення життєвого середовища через усунення негативних факторів, що впливають на безпеку та якість життя;

- сприяння працевлаштуванню, перепідготовці та організації громадських робіт;
- забезпечення доступу до якісного обслуговування в соціально-культурній та житлово-комунальній сферах для соціально вразливих верств населення;
- надання матеріальної, фінансової та психологічної допомоги жителям, які опинилися в складних життєвих обставинах.

«Для забезпечення ефективного соціального захисту жителів територіальної громади важливим є вироблення дієвої взаємодії органів влади всіх рівнів щодо формування і реалізації його механізмів. При цьому, науковці наголошують на доцільності дотримання базових принципів побудови системи соціального захисту, а саме таких як: загальність в поєднанні з диференційованим підходом до різних демографічних груп населення. Це означає, що соціальні гарантії охоплюють все населення незалежно від форм зайнятості, статі, національності, прибутків. Система поширюється на весь життєвий цикл людини, захищає права та інтереси дітей, молоді, працездатних громадян, людей похилого віку. Однак форми здійснення соціального захисту мають відрізнятися для окремих верств громадян, у чому і полягає сутність принципу диференційованого підходу; інтеграція в цілісну систему соціальних гарантій на всіх рівнях: державному, регіональному, місцевому, рівні окремого трудового колективу з чітким визначенням прав, відповідальності і функцій кожного із цих рівнів, а також джерел ресурсного забезпечення; значне підвищення ролі особистих доходів у забезпеченні високого рівня життя і підтримка за рахунок бюджетних коштів соціально уразливих груп населення; використання науково обґрунтованих соціальних нормативів як основи при розробці державних, регіональних, місцевих програм соціального розвитку; гнучкість системи соціальних гарантій» [34].

Соціальний захист жителів територіальної громади здійснюється на різних рівнях управління із застосуванням відповідних інструментів і засобів, що використовуються суб'єктами цього процесу. Основні завдання соціального захисту формуються на основі нормативно-правової бази з урахуванням особливостей регулювання ринку праці, податкової та дохідної політики, а також

політики зайнятості населення. При цьому органи місцевого самоврядування надають соціальний захист, враховуючи специфіку громади, її потреби та вимоги жителів.

В таких умовах важливим є належне забезпечення координації діяльності місцевих органів на вертикальному та горизонтальному рівнях, що сприяє запобіганню соціальним кризам, визначенню рівня соціального розвитку громад, подоланню соціальних суперечностей, усуненню дисбалансів та реалізації соціальних проєктів і програм.

«Важливе значення мають також рекомендації науковців стосовно того, що в умовах посилення суспільної нестабільності, перманентної появи нових викликів соціальній політиці, механізми соціального захисту, які включають окремі комбінації економічних, соціальних, правових і організаційних підсистем, спрямованих на забезпечення певних функцій і видів захисту, а також інструменти досягнення згоди між соціальними суб'єктами – тарифні угоди, колективні договори і трудові контракти, повинні адаптуватись до специфіки завдань, що постають і умов їх розв'язання» [7].

Отже, в умовах посилення соціальної нестабільності, зростання кризових явищ та збільшення кількості вразливих верств населення соціальний захист спрямований на охоплення практично всіх жителів територіальної громади. Основною метою є підвищення рівня їх добробуту та сприяння вирішенню соціальних проблем через застосування системних, адаптивних і послідовних механізмів соціальних перетворень для різних категорій населення.

1.2. Нормативно-правові основи забезпечення соціального захисту жителів ТГ

Органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у забезпеченні соціального захисту жителів територіальної громади. Розробляючи локальні програмні документи, вони реалізують основні принципи чинної нормативно-правової бази, спрямованої на втілення соціальної політики держави. Водночас ці органи влади на основі взаємної відповідальності представляють та захищають права та інтереси кожного мешканця ТГ, прагнучи задовольнити їхні потреби та очікування.

Для створення стабільних соціально-економічних систем територіальні громади формують специфічні структури соціальної сфери, що включають діючі системи соціального захисту та оптимальні способи реалізації своїх повноважень для надання якісних соціальних послуг

«Основними способами реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в сфері соціального захисту жителів територіальної громади є:

- створення в структурі виконавчого органу ТГ структурного підрозділу з питань соціального захисту;
- закріплення функцій щодо реалізації повноважень з соціального захисту за певною уповноваженою посадовою особою органу місцевого самоврядування;
- надання соціальних послуг через ТЦ;
- здійснення прийому всіх звернень з питань соціального захисту адміністраторами центрів надання адміністративних послуг ТГ;
- залучення старост і створення віддалених робочих місць у старостинських округах;
- делегування надання послуг із соціального захисту жителям ТГ місцевим органам виконавчої влади» [18].

Основними чинниками, які визначають специфіку функціонування територіальних громад та особливості реалізації механізму соціального захисту їх населення, є варіація потреб і запитів щодо соціальних послуг, з урахуванням особливостей кожної ТГ, а також інституційна спроможність органів місцевого самоврядування реалізувати свої повноваження відповідно до чинного законодавства для забезпечення соціального захисту мешканців. Діяльність органів місцевого самоврядування щодо впровадження механізму соціального захисту базується на принципах впорядкованості та законності, що регулюється широким набором нормативно-правових актів.

Права на соціальний захист населення, що закріплені Конституцією України реалізуються через систему нормативно-правових актів, які регламентують такий вид захисту. Такими законодавчими документами є Бюджетний кодекс України, Закони України «Про місцеве самоврядування», «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про пенсійне забезпечення», «Про соціальний захист дітей війни», «Про соціальні послуги», «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та ін., Укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів, накази Міністерствасоціальної політики України та ін. (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Система нормативно-правових актів в сфері забезпеченнясоціального захисту населення

Види та напрями соціальної допомоги	Основні нормативно правові документи, що регулюють відносини в сфері надання та отримання соціальних послуг
Соціальні гарантії, пільги та допомоги	Закони України: "Про соціальні послуги", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", "Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", "Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні", "Про соціальний захист дітей війни", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", "Про жертви нацистських переслідувань", "Про державну службу", "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування", "Про пенсійне забезпечення", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні", "Про зайнятість населення", "Про донорство крові та її компонентів", "Про соціальний захист дітей війни", "Про встановлення державної допомоги постраждалим учасникам масових акцій громадського протесту та членам їх сімей", "Про державну допомогу сім'ям з дітьми", "Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям", "Про протидію торгівлі людьми", "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування".
Соціальні послуги інвалідам: реабілітація, соціальне забезпечення та утримання	Закони України: "Про реабілітацію інвалідів в Україні", "Про основи соціально захищеності інвалідів в Україні", "Про гуманітарну допомогу". Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ): "Про затвердження порядку надання інвалідам та дітям інвалідам реабілітаційних послуг", "Про надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг", "Про затвердження Порядку забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації інвалідів, дітей-інвалідів та інших окремих категорій населення, переліку таких засобів"
Праця та зайнятість населення	Закони України: "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", "Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати", "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", "Про зайнятість населення" від 5 липня 2012 р. № 5067-VI, "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" "Про колективні договори і угоди", "Про соціальний діалог в Україні", "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про організації роботодавців, їх об'єднання права і гарантії їх діяльності". Положення про Державну інспекцію України з питань праці, затверджене Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 386/2011 Постанови КМУ: "Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці" від 11 лютого 2015 р. № 96, "Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року"
Поселення до будинків інтернатів системи соціального захисту населення	Закони України: "Про психіатричну допомогу", "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". Типове Положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричний пансіонат, пансіонат для ветеранів війни і праці затверджене наказом Міністерства праці та соціальної політики України 29 грудня 2001 р. №549

<i>Продовження таблиці 1.1</i>	
Соціальний захист бездомних громадян	Закон України "Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей" Постанова КМУ "Про затвердження основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року" від 13 березня 2013 р. № 162
Забезпечення санаторно-курортним лікуванням пільгових категорій громадян	Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" Постанова КМУ "Деякі питання організації оздоровлення громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи від 27 березня 2013 р. № 261 Порядок забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян органами праці та соціального захисту населення, затверджений постановою КМУ від 22 лютого 2006 р. № 187 Порядок виплати грошової компенсації вартості санаторно-курортного лікування деяким категоріям громадян, затверджений постановою КМУ від 17 червня 2004 р. № 785
Житлові субсидії, пільги та компенсації	Постанови КМУ: "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування" від 6 серпня 2014 р. № 409., "Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування від 6 серпня 2014 р. № 409, "Про новий розмір витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива у разі надання житлової субсидії" від 27 липня 1998 р. № 1156 (зі змінами і доповненнями), "Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги" від 29 січня 2003 р. № 117, "Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї" від 4 червня 2015 р. №389, "Про встановлення мінімальних норм забезпечення населення твердим паливом і скрапленим газом та граничних показників їх вартості для надання пільг і житлових субсидій за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам" від 23 квітня 2012 р. № 356, Положення про порядок призначення та надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива, затверджене постановою КМУ від 21 жовтня 1999 р. № 848 (зі змінами і доповненнями, "Про особливості надання житлових субсидій", Постанова КМУ від 25 березня 2020 р. № 247; "Деякі питання виплати державної соціальної допомоги", Постанова КМУ від 22 липня 2020 р. № 632.
Соціальний захист учасників АТО та сімей загиблих	Постанови КМУ: "Про затвердження Порядку надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення" від 20 серпня 2014 р. № 413, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів із соціальної та професійної адаптації учасників антитерористичної операції" від 31 березня 2015 р. № 179, "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення житлом осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції" від 17 червня 2015 р. № 407
Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб	Закон України "Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб" Постанови КМУ: "Про облік внутрішньо переміщених осіб" від 1 жовтня 2014 р. № 509, "Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг" від 1 жовтня 2014 р. № 505, "Про затвердження Порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам" від 1 жовтня 2014 р. № 535, "Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 8 червня 2016 р. № 365, "Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам" від 5 листопада 2014 р. № 637

В умовах війни в Україні значно зросла кількість безробітних мешканців територіальних громад, чий рівень доходів істотно знизився. Це стало результатом дострокового припинення діяльності багатьох суб'єктів господарювання через складну економічну ситуацію, що спричинила фінансові труднощі та втрату робочих місць для значної частини населення.

«Порядок і можливості виплати пенсій при обмежених можливостях виплати банківськими установами відображає Постанова Кабінету Міністрів України № 162 *Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період введення воєнного стану*, затверджена 26.02.2022 р. При цьому, Постанова Кабінету Міністрів України *Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб* від 19.03.2022 р. № 333 визначає механізм компенсації витрат, що пов'язані з безоплатним тимчасовим розміщенням внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися з територій, на яких ведуться бойові дії або тимчасово окупованих російською Федерацією, а також житло яких зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження» [23, 21].

Важливе значення в контексті забезпечення соціального захисту жителів ТГ в умовах воєнного стану має також прийнятий 14 квітня 2022 року Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» яким вносяться зміни до законів України «Про соціальні послуги», «Про правовий режим воєнного стану», зокрема: визначається середньомісячний сукупний дохід громадян з урахуванням попереднього кварталу, що передує місяцю, який передує місяцю звернення, а не шести останніх місяців, як це було передбачено раніше розширюються повноваження обласних адміністрацій, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад шляхом надання їм можливості визначати особливості прийняття рішення про надання соціальних послуг у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану; надається право приймати рішення про надання соціальних послуг екстрено безпосередньо надавачам соціальних послуг, що забезпечить негайне надання допомоги людям; встановлюється, що соціальні послуги, надані під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях надавачами соціальних послуг державної / комунальної форми власності, особам із числа внутрішньо переміщених осіб за новим місцем їх проживання / перебування, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду, завдану бойовими діями,

терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, фінансуються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [18].

Вважаємо, що прийняття такого законодавчого документа забезпечить швидке та ефективне надання соціальних послуг населенню, яке постраждало в умовах війни в державі. Однак, незважаючи на військові дії в Україні постійно виплачуються усі види соціальної допомоги (допомога малозабезпеченим сім'ям; допомога самотнім матерям; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомога на дітей, хворих на тяжкі хвороби, яким не встановлено інвалідність; щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу; тимчасова допомога дітям, батьки, яких ухиляються від сплати аліментів; адресна допомога внутрішньо переміщеним особам).

Нормативно-правова база соціального захисту жителів територіальних громад відображає зміни в суспільних відносинах і потреби в управлінні якістю життя населення, створюючи належні умови для вирішення важливих соціальних проблем. Адаптивність цієї бази підтверджується можливістю надання соціального захисту учасникам бойових дій, родинам загиблих, а також внутрішньо переміщеним особам, які постраждали від війни.

Для забезпечення ефективного соціального захисту жителів ТГ доцільно впроваджувати такі заходи, як перерозподіл повноважень у сфері соціального захисту, дотримання соціальних стандартів, здійснення якісного соціального обслуговування, створення доступної, прозорої та ефективної системи соціальних послуг, а також забезпечення варіативності форм надання соціальних послуг. Важливо також застосовувати об'єктивний підхід при наданні соціальних пільг і забезпечити адресність соціальної підтримки. Отже, ефективне впровадження політики соціального захисту передбачає доступність та якість допомоги для населення, а також удосконалення механізму надання соціальних послуг.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТГ

2.1. Організаційне забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ

Нормативно-правова база соціального захисту жителів територіальних громад відображає зміни в суспільних відносинах та управлінських потребах, створюючи умови для вирішення важливих соціальних проблем і підвищення якості життя населення. Адаптивність цієї бази виявляється в забезпеченні соціальної підтримки учасникам бойових дій, родинам загиблих та внутрішньо переміщеним особам, постраждалим від війни.

З метою покращення соціального захисту жителів ТГ необхідно здійснити перерозподіл повноважень у сфері соціального захисту, дотримуватись соціальних стандартів, забезпечити високоякісне обслуговування, створити доступну та ефективну систему соціальних послуг, що пропонує різноманітні форми надання допомоги. Також важливо застосовувати об'єктивний підхід до надання соціальних пільг та забезпечити адресний підхід у соціальній підтримці. У результаті, ефективна реалізація політики соціального захисту має забезпечити доступність і якість допомоги, а також вдосконалення системи надання послуг. (рис. 2.1)

«Відділ соціального захисту населення Підгаєцької міської ради є виконавчим органом Підгаєцької міської ради, утворюється та ліквідується міською радою. Відділ при виконанні покладених на нього функцій взаємодіє з міською радою, органами виконавчої влади, Департаментом соціального захисту населення Тернопільської ОВА, організаціями, підприємствами, установами, засобами масової інформації та громадськими об'єднаннями. Даний відділ є підконтрольним і підзвітним міській раді, а з питань здійснення делегованих повноважень органів виконавчої влади – підконтрольний

Департаменту соціального захисту населення Тернопільської облдержадміністрації. Відділ фінансується за рахунок коштів міського бюджету. Гранична чисельність, фонд оплати праці працівників відділу та видатки встановлюються міською радою» [32] (додаток А).

Рис. 2.1. Структурні підрозділи організаційного забезпечення соціального захисту жителів Підгаєцької територіальної громади

Відділ соціального захисту Підгаєцької територіальної громади забезпечує соціальний захист її жителів, ґрунтуючись на основних принципах соціального забезпечення в суспільстві. Ці принципи гарантують соціальну справедливість, створюють належні умови для життя та зменшують соціальну нерівність. Вони сприяють наданню фінансової та матеріальної підтримки тим, хто потребує

допомоги в різних життєвих ситуаціях, забезпечують рівні можливості для всіх громадян і підтримують соціальну справедливість і солідарність.

Основні завдання відділу соціального захисту представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Основні завдання відділу соціального захисту Підгаєцької міської ради

№ п/п	Основні завдання відділу соціального захисту
1.	Забезпечення надання адресної цільової грошової та натуральної допомоги для людей похилого віку та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах
2.	Забезпечення надання матеріальної допомоги на поховання осіб, які не досягли пенсійного віку.
3.	Забезпечення надання пільг на виконання місцевих соціальних програм
4.	Підготовка і подання на затвердження ради цільових місцевих програм: соціального захисту, зайнятості населення
5.	Організація в межах своєї компетенції роботи з надання пільг та виплати компенсацій ветеранам війни, праці, особам з інвалідністю, пенсіонерам.
6.	Забезпечення надання в межах, визначених законодавством, грошових компенсацій деяким категоріям громадян.
7.	Видача відповідних посвідчень ветеранам війни та членам їх родин, праці та іншим категоріям громадян
8.	Вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки та піклування, з частини опіки та піклування над фізичними особами, які досягли вісімнадцяти років.
9.	Забезпечення встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку надання промісної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами.
10.	Організація в межах повноважень матеріально-побутового обслуговування осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, їх санаторно-курортного лікування.
11.	Формування Централізованого банку даних з проблем інвалідності
12.	Сприяння у разі потреби влаштування до будинків - інтернатів (пансіонатів) громадян похилого віку, осіб з інвалідністю
13.	Забезпечення надання відповідно до законодавства державної допомоги сім'ям з дітьми, державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю.
14.	Формування та підтримка бази даних одержувачів соціальних допомог
15.	Сприяння в підготовці документів для визначення статусу осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та забезпечення їх соціального захисту.
16.	Здійснення забезпечення соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, зайнятих на роботах із небезпечними умовами праці.
17.	Забезпечення у межах повноважень дотримання законодавства з питань колективного договірного регулювання соціально-трудових відносин.
18.	Аналіз стану виконання комплексних програм, здійснення заходів соціальної підтримки малозабезпечених громадян, надання встановлених законодавством пільг та допомог .
19.	Розгляд звернень громадян, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до компетенції відділу, вжити відповідних заходів до усунення причин.
20.	Забезпечення цільового використання бюджетних асигнувань, передбачених на соціальний захист
21.	Інформування громадян з питань, що належать до компетенції відділу через засоби масової інформації, інформаційні стенди.

Реформування системи соціального захисту населення передбачало значні зміни в сфері пенсійного забезпечення та соціальних виплат, основною метою яких стало забезпечення гідного рівня життя для громадян. У зв'язку з цим, у 2020 році була прийнята Постанова Кабінету Міністрів України № 177 «Деякі питання

діяльності центрів надання соціальних послуг», що стало підставою для створення Центрів надання соціальних послуг.

У 2021 році Підгаєцька міська рада прийняла рішення про створення Комунальної установи «Центр надання соціальних послуг», яка відповідно до Статуту надає різноманітні соціальні послуги (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Соціальні послуги, які надає КУ «Центр надання соціальних послуг» у Підгаєцькій ТГ

«Діяльність КУ *Центр надання соціальних послуг* у Підгаєцькій ТГ організована таким чином, що дозволяє забезпечувати надання широкого спектру соціальних послуг на постій основі, періодично, одноразово, на екстренній основі. Перелік соціальних послуг, що надаються КУ *Центр надання соціальних послуг*, затверджується рішенням сесії Підгаєцької міської ради» [10].

Комунальна установа *Центр надання соціальних послуг* Підгаєцької міської ради надає найпоширеніші соціальні послуги, які потребують жителі ТГ та які направлені на їх підтримку. Так, на основі укладеного договору про надання соціальних послуг із КУ *Центр надання соціальних послуг* надсилається соціальний працівник, який надаватиме допомогу особі, яка її потребує (рис. 2.3).

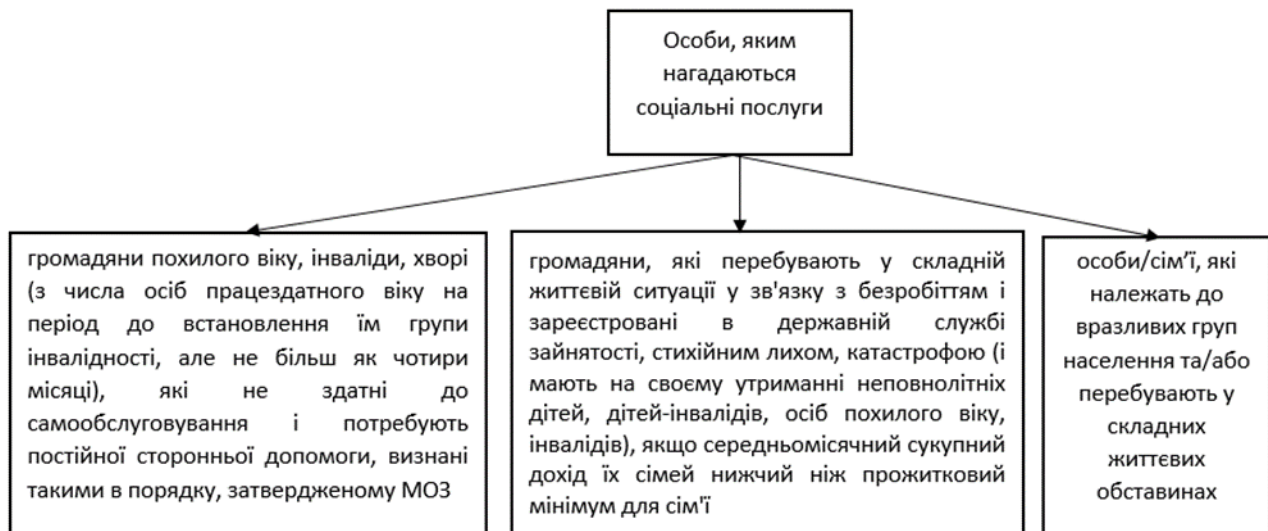

Рис. 2.3. Жителі територіальної громади, яким надаються соціальні послуги

У Підгаєцькій територіальній громаді соціальні послуги надаються за певною процедурою, що починається з подачі письмової заяви отримувача послуг до відділу соціального захисту Підгаєцької міської ради. Протягом трьох робочих днів відділ направляє запит до відповідного медичного закладу для отримання медичного висновку про можливість самообслуговування та потребу в сторонній допомозі. Також надсилається запит на отримання довідки про склад сім'ї та довідки про доходи до Відділу «Центр надання адміністративних послуг».

«Протягом п'яти днів відповідний заклад охорони здоров'я надсилає медичний висновок, а Відділ *Центр надання адміністративних послуг* – довідку про склад сім'ї та довідку про доходи у відділ соціального захисту Підгаєцької міської ради. На основі отриманих даних протягом одного дня Відділ приймає рішення у наданні або відмові соціальних послуг відповідному жителю ТГ. Пізніше ці дані разом із заявою структурний підрозділ органу місцевого самоврядування передає у Комунальну установу *Центр надання соціальних послуг*, який визначає потреби особи, яка потребує допомоги, її групу рухомої

активності, зміст та обсяг послуг, які потрібно надати, складає індивідуальний план, приймає рішення про надання соціальних послуг та оформляє його у нормативно-правовий документ у вигляді наказу та укладає договір про надання таких послуг з отримувачем» [10].

Важливе значення в організаційному забезпеченні соціального захисту жителів Підгаєцької ТГ належить службі у справах дітей Підгаєцької міської ради, яка створюється радою та її виконавчим органом.

«Основними завданнями Служби у справах дітей Підгаєцької міської ради є: забезпечення реалізації державної політики з питань соціального захисту дітей і запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності; координація діяльності підприємств, установ, організацій усіх форм власності, розташованих на території Підгаєцької міської ради, у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи, спрямованої на запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності; розроблення і здійснення самостійно або разом з підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності, громадськими організаціями заходів, спрямованих на поліпшення становища і соціального захисту дітей, забезпечення прав, свобод і законних інтересів дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, усунення причин, що породжують ці явища, а також контроль за виконанням цих заходів» [10].

Таким чином, організаційне забезпечення соціального захисту жителів Підгаєцької ТГ дозволяє належно виконувати основні завдання соціального розвитку, надавати якісні соціальні послуги населенню, закріплювали цільові орієнтири та системні підходи із залученням потенціалу всіх суб'єктів реалізації місцевої соціальної політики.

2.2. Оцінка ефективності функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ

Ефективність функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади визначається специфікою кожної соціальної послуги, що надається з метою досягнення цілей соціального захисту. Важливою є ідентифікація факторів, які впливають на соціальне середовище громади, що, в свою чергу, визначає рівень задоволення соціальних потреб населення, а також можливість оптимального поєднання і застосування управлінських інструментів у рамках цілісних механізмів.

Питання соціального захисту населення в досліджуваній територіальній громаді стало особливо актуальним після повномасштабного вторгнення країни-агресора. Протягом цього періоду значно збільшилася кількість незахищених верств населення, а також осіб, які постраждали від збройного конфлікту. Зокрема, частина жителів громади зазнала наслідків війни, серед яких особливо вразливими є діти, яких сьогодні опікується Служба у справах дітей Підгаєцької міської ради. Відповідні категорії населення, такі як постраждалі від збройних конфліктів і тимчасової окупації, включаючи внутрішньо переміщених осіб, звернулися до КУ «Центр надання соціальних послуг». Серед них також є учасники АТО (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка кількості населення, що постраждали від збройних конфліктів та тимчасової окупації

Категорії людей	Роки			Порівняння 2023 р до 2021 р
	2021	2022	2023	
Постраждалі від збройних конфліктів та тимчасової окупації	53	1493	1004	1894,3%
- у т.ч. ВПО	1	1463	919	91 900%
- у т.ч. учасників АТО	52	30	85	163,5 %

«У Підгаєцькій ТГ у 2023 році, у порівнянні з 2021, кількість жителів, які постраждали від збройних конфліктів та тимчасової окупації зросла на 1794,3%. З

них кількість внутрішньо переміщених осіб у 2023 році зросла на 91800%, а кількість учасників АТО – на 53,5%. Отже, у 2022 та в 2023 роках кількість внутрішньо переміщених осіб та учасників АТО дуже зросла, що вказує на те, що воєнні дії також торкнулися і Підгаєцької ТГ» [10]. Також у громаді проживають люди, з якими жорстоко поводитися і ті, які зазнали насильства (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка кількості населення, постраждалого від жорстокого поводження та насильства

Категорії людей	Роки			Порівняння 2023 р до 2021 р
	2021	2022	2023	
Постраждали від жорстокого поводження та насильства	10	12	29	290%
- у т. ч. постраждалі дорослі від жорстокого поводження та насильства	0	12	29	-
- у т. ч. кількість дітей постраждалих від жорстокого поводження та насильства	10	0	0	-
Сім'ї, де є алко/наркозалежні члени родини	6	3	3	150%

«Економічна та політична ситуація у державі має різномірний вплив на людей та визиває у них різну реакцію. Як наслідок страждають сім'ї, а особливо діти, коли батьки або особи, які їх замінюють, ухиляються від виконання своїх обов'язків. Так, у 2023 році кількість сімей, в яких батьки або особи, які їх замінюють, ухилялися від виконання своїх обов'язків із виховання дитини зросла на 220% у порівнянні з 2021 роком. Проте найбільше батьки відмовлялися від обов'язків із виховання дитини у 2022 та 2023 роках, показники яких становлять 17 і 16 сімей відповідно. Разом з тим, у громаді зростає кількість дітей, які є малозахищені, стоять на обліку у Службі у справах дітей Підгаєцької міської ради. До таких категорій належать діти, які опинилися у складних життєвих ситуаціях, діти-сироти та діти з інвалідністю (табл. 2.5)» [10].

Таблиця 2.4

Динаміка кількості окремих категорій населення громади, що потребували соціального захисту у 2021–2023 роках

Категорії населення	2021	2022	2023	Порівняння 2023 р. до 2021 р.
Сім'ї, в яких батьки або особи, які їх замінюють, ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини	5	17	16	320
Діти, які опинилися в складних життєвих ситуаціях	45	40	115	255,6
Діти-сироти	11	10	9	81,82

У 2023 році у Підгаєцькій ТГ на 155,6% зросла у кількість дітей, що опинилася у складних життєвих обставинах в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. При цьому, кількість таких дітей у 2023 році зросла у 2,8 разів у порівнянні з 2022 роком, оскільки деякі діти були переселені із зони бойових дій у досліджувану територіальну громаду. Водночас на 18,2% зменшилася кількість дітей-сиріт у порівнянні з 2021 роком. На обліку у Службі у справах дітей Підгаєцької міської ради станом на 2023 рік перебувало 9 дітей-сиріт, але кількість дітей-сиріт в громаді щороку зменшується. Служба у справах дітей застосовує до таких дітей різноманітні форми виховання, зокрема тимчасова державна опіка, дитячий будинок сімейного типу, прийомна сім'я, школа-інтернат, патронатна сім'я.

Таблиця 2.5

Кількісна характеристика дорослого населення та дітей з інвалідністю

Категорії людей	Роки			Порівняння 2023 р до 2021 р
	2021	2022	2023	
Особи з інвалідністю	3142	3142	3142	-
- у т.ч. дорослі	2958	2956	2942	99,5%
- у т.ч. діти	184	186	200	108,7%

У Підгаєцькій ТГ протягом 2021-2023 років практично не змінювалася кількість жителів з інвалідністю. Так, у 2023 році, кількість дорослих з інвалідністю знизилася на 0,5% в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року, але на 8,7% зросла кількість дітей з інвалідністю. Така ситуація демонструє стабільну тенденцію щодо соціального захист цієї категорії населення.

«У 2023 році відділом соціального захисту Підгаєцької міської ради провів було проведення соціологічне дослідження на предмет доступності та якості соціальних послуг, які надаються в громаді. В опитуванні взяли участь 784 особи. Проте більша частина населення взагалі не зверталася за отриманням соціальних послуг. Це ще раз вказує на те, що жителі громади малопроінформовані щодо надання та отримання соціальних послуг. Проте до комунальної установи *Центр надання соціальних послуг* зверталися люди, що потребували послуг, яких установа не надає. Зокрема це потреба у тимчасовому перепочинку для сімей, які виховують дітей з інвалідністю, соціальній реабілітації, супроводі та адаптації військовослужбовців та членів їхніх сімей, денному догляді для дітей та дорослих з інвалідністю, соціальній перукарні та їдальні, послугах психолога» [10].

Жителі досліджуваної ТГ є недостатньо інформовані щодо можливості отримання соціальних послуг. У більшості випадків каналами інформування для них служать соціальні мережі, рідше офіційний сайт міської ради (рис. 2.4).

Серед опитаних жителів Підгаєцької ТГ інформацію із засобів масової інформації постійно отримує 12,4%, з інформаційних листівок – 3% з дошки оголошень – 6,4%, з офіційного сайту – 17,8%, із сторінок у соціальних мережах – 37,2%, з тематичних зустрічей спеціалістів з мешканцями громади – 6,%. Значна частина жителів громади не відвідує тематичні зустрічі, не використовує інформацію з преси, дощок оголошень та інформаційних листівок.

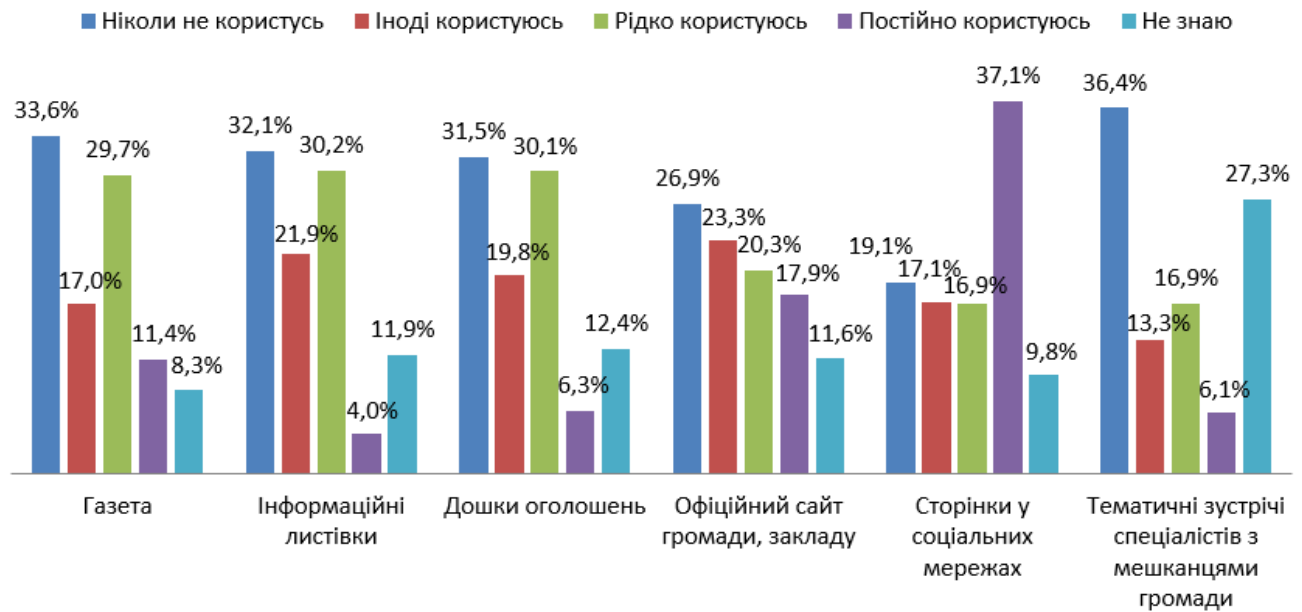

Рис. 2.4. Канали інформування жителів Підгаєцької ТГ щодо можливостей їх соціального захисту

Протягом 2021-2023 років у Підгаєцькій ТГ здійснювалося активне фінансування соціального захисту населення (табл. 2.6). Так, протягом досліджуваного періоду фактична кількість доходів та видатків бюджету була більшою, ніж планові показники. При цьому, на ефективний розподіл місцевого бюджету вказував факт перевищення доходів над видатками, а кількість видатків бюджету на соціальний захист щорічно зростала. Така ситуація свідчить, про ефективне фінансування сфери соціального захисту у досліджуваній громаді.

Таблиця 2.6

**Фінансування соціального захисту із Підгаєцького міського бюджету
(тис.грн)**

Вид	2021		2022		2023	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Загальні доходи	297 921,3	336 226,8	331 291,4	338 598,9	340 894,0	344 025,3
Загальні видатки	297 921,3	347 055,5	331 291,4	331 460,3	340 894,0	358 155,5
Видатки на соціальну сферу (медицина, соціальний захист)	23 113,1	30 335,7	23 758,7	30 456,5	29 935,5	31 844,2

Із Підгаєцького міського бюджету протягом 2021-2023 років було виділено кошти для окремих категорій населення у сфері соціального захисту (табл. 2.7). Ці

кошти були направлені на підтримку ветеранів війни та осіб, нездатних до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, інвалідністю.

Таблиця 2.7

Фінансування сфери соціального захисту у Підгаєцькій ТГ у 2021–2023 роках

(тис.грн)

Показник	2021		2022		2023	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Надання соціальних гарантій фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, особам та дітям з інвалідністю, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги	290,9	290,32	999,9	999,9	2551,44	2551,44
Компенсаційні виплати особам з інвалідністю на бензин, ремонт, технічне обслуговування автомобілів, мотоциклів і на транспортне обслуговування	5,5	5	6,05	6,05	6,03	6,03
Видатки на соціальний захист ветеранів війни та праці	84,2	80,4	74,8	74,8	92,2	92,2
Інші заходи у сфері соціального захисту і соціального забезпечення	804,8	804,8	1016,9	1016,5	2597,3	2597,3
Всього	1185,4	1180,52	2097,65	2097,25	5246,97	5246,97

«У Підгаєцькій ТГ при фінансуванні сфери соціального захисту населення дефіциту не виникало. Щороку кількість коштів на соціальний захист зростала. У 2021 році на соціальний захист було заплановано 1185,4 тис. грн., у 2022 році – 2097,65 тис. грн., у 2023 році – 5246,97 тис. грн. Проте витрат на цю сферу було значно менше. У 2021 році витрачено 1180,52 тис. грн., що на 4,88 тис. грн. менше від запланованого, у 2022 році – 2097,25, що на 0,4 тис. грн. менше від запланованого, у 2023 році – 5246,97 тис. грн., що відповідає кількості виділеним коштам. Відтак, Підгаєцька міська рада ефективно розподіляє кошти на соціальний захист населення» [10].

Разом з тим, у сфері соціального захисту населення Підгаєцької ТГ існує низка проблем, які утруднюють та погіршують якість процесу надання соціальних послуг (табл. 2.8). З метою їх вирішення доцільно впровадити новітні методи у сфері соціального захисту жителів громади.

Таблиця 2.8

Проблеми у сфері соціального захисту Підгаєцької ТГ

№	Проблеми у сфері соціального захисту Підгаєцької територіальної громади
1	Незадовільний матеріально-технічний стан закладів системи соціального захисту.
2	Відсутність загального реєстру <u>отримувачів</u> та надавачів соціальних послуг.
3	Складнощі щодо взаємодії закладів та установ системи соціального захисту населення.
4	Низький рівень поінформованості населення щодо можливостей та місць отримання соціальних послуг.
5	Низький рівень інформаційної та консультаційної підтримки громадських організацій з боку органів влади, що знижує залучення до надання соціальних послуг громадських організацій.
6	Обмежений ринок соціальних послуг та недостатній розвиток превентивних соціальних послуг, спрямованих на попередження складних життєвих обставин.
7	Відсутність реабілітаційних центрів для дорослих людей та дітей <u>із</u> інвалідністю та мало мобільних груп населення.
8	Недостатній розвиток інноваційних соціальних послуг.
9	Недостатня кількість віддалених робочих місць соціальних працівників.

Таким чином, місцеві органи влади Підгаєцької ТГ надають якісні соціальні послуги населенню, забезпечуючи в такий спосіб його належний соціальний захист. Потребуючі соціальної підтримки жителі ТГ отримують її в достатньому обсязі. Водночас сфера соціального захисту ТГ активно фінансується, незважаючи на окремі недоліки, що перешкоджають її ефективному розвитку у досліджуваній ТГ.

РОЗДІЛ 3

ПОБУДОВА ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЖИТЕЛІВ ДОСЛІДЖУВАНОЇ ТГ

3.1 Пріоритетні напрями удосконалення організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ

Новітній соціальний простір територіальних громад, зростання вимог до якості наданих соціальних послуг, а також модернізація інституційного забезпечення повноважень місцевих органів влади у сфері соціального розвитку територій зумовлюють потребу в удосконаленні організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної громади. Важливою складовою цього процесу є об'єктивна оцінка ефективності та вдосконалення всіх елементів організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту, що впливають на загальний рівень надання послуг жителям громади.

«Удосконалення організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів громади передбачає: запровадження ефективних основ побудови організаційно-функціональної структури системи соціального захисту та управління нею; трансформації змісту діяльності установ соціального захисту у відповідності до специфіки цілей розвитку соціальної сфери ТГ та особливостей формування її соціального простору під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників; врахування особливостей забезпечення соціального захисту жителів територіальної громади загалом і окремих його складових, необхідності належного організаційно-функціонального забезпечення нових функціональних повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту; запровадження нових організаційних форм і методів в управлінську діяльність органів місцевого самоврядування та діяльність установ соціального захисту з метою формування сприятливого соціального середовища ТГ; формування управлінських зв'язків і налагодження управлінської взаємодії всіх складових системи соціального захисту ТГ з метою гнучкого реагування на особливості

соціального розвитку населених пунктів ТГ та забезпечення їх оптимальної інтеграції в єдиний цілісний соціальний простір ТГ» [7].

Сучасні виклики зовнішнього середовища соціального захисту вимагають змін у специфіці управлінської діяльності органів місцевого самоврядування, впровадження інноваційних технологій у функціональну діяльність установ соціального захисту для забезпечення якісних послуг жителям громади та надання їм відповідних соціальних гарантій. Водночас, управлінський вплив на соціальний захист населення територіальної громади доповнюється нормативно-правовим, громадським та ринково-інституційним впливом. Таким чином, важливою є ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями та бізнес-структурами, налагодження двосторонніх відносин між соціальними інститутами та створення відповідної системи управління розвитком соціального захисту жителів громади.

З огляду на це, для удосконалення організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної територіальної громади доцільно застосовувати комплексний підхід, що передбачатиме цілеспрямовану та узгоджену діяльність усіх суб'єктів реалізації політики соціального захисту на місцевому рівні. Це дозволить комплексно вирішувати завдання мінімізації соціальних ризиків, надання якісних соціальних послуг та формування належного соціального середовища в громаді.

«Запровадження комплексної моделі організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів ТГ має базуватись на формуванні таких базових умов: солідарності – єдності жителів громади, яка породжує єдність інтересів, завдань, стандартів і взаєморозуміння, або ж ґрунтується на них; субсидіарності, яка визначає розподіл повноважень між різними суб'єктами місцевого самоврядування, наприклад структурними підрозділами виконавчого комітету і старостами; самоуправління, що визначає можливості та повноваження ТГ для забезпечення доступу до якісних соціальних послуг жителів всіх населених пунктів; самоорганізації, яка забезпечує вирішення локальних соціальних проблем самими жителями громади» [34].

На нашу думку належне організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ має передбачати реалізацію низки послідовних завдань (рис. 3.1).

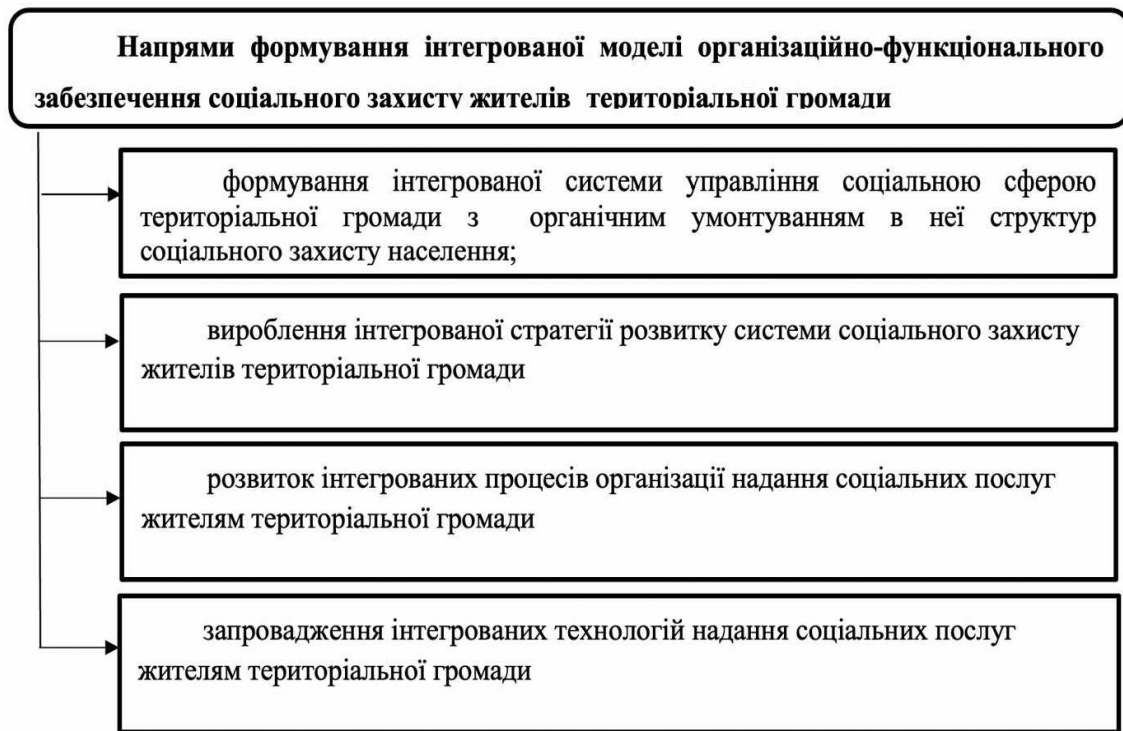

Рис. 3.1. Напрями формування комплексної моделі організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ

У контексті формування комплексної системи управління соціальною сферою важливим є забезпечення ефективної організаційно-функціональної структури громади, спрямованої на удосконалення взаємодії відділу соціального захисту населення з іншими структурними підрозділами (фінансове управління, служба у справах дітей, територіальний центр соціального обслуговування, старости, центр надання адміністративних послуг). Це необхідно для вироблення політики соціального захисту жителів територіальної громади та пошуку додаткових можливостей залучення керівників установ, організацій, підприємницьких структур і інституцій до розробки належних механізмів соціального захисту.

Розробка комплексної стратегії розвитку системи соціального захисту є пріоритетним завданням для формування стратегічного підходу до управління розвитком громади. Стратегія розвитку системи соціального захисту постійно удосконалюється та доповнюється. У цьому контексті розробляються і нормативно закріплюються послідовні процедури стратегування соціального розвитку територіальної громади та соціального захисту її жителів, спрямовані на забезпечення стратегічного управління на основі відповідних програмних документів: планів, проєктів, стратегій та місцевих програм. Окрім того, розробка стратегії розвитку системи соціального захисту жителів є окремим нормативним стратегічним документом, що забезпечує ефективність та спрямованість соціальної політики громади.

«В контексті розроблення стратегії важливо визначити основні базові моменти ефективного управління сектором соціального захисту ТГ, а саме: окреслення конкретних цілей, досягнення яких має вирішальне значення для ефективного розвитку системи соціального захисту населення ТГ; обґрунтування потреби в ресурсах для досягнення визначених цілей; підтримання громадської ініціативи і вимог щодо розвитку системи соціального захисту; забезпечення адаптивності управлінських механізмів, що дозволило б гнучко реагувати на виклики середовища соціального розвитку громади; вироблення механізмів скоординованого управління розвитком системи соціального захисту з використанням інтегрованого підходу; використання нових можливостей, що виникли в процесі децентралізації та усунення наявних загроз» [36].

Соціальний захист жителів громади регламентується на основі відповідних гарантій, соціальних норм, стандартів, тому стратегія розвитку системи соціального захисту жителів територіальної громади має бути як реактивною, так і проактивною. В першому випадку стратегія має пристосовувати сектор соціального захисту до вимог і змін зовнішнього середовища, а в другому – забезпечувати розвиток соціального захисту населення враховуючи специфіку місцевого соціального простору та потреби жителів територіальної громади.

Основними стратегічними цілями в рамках «Стратегії розвитку системи соціального захисту досліджуваної ТГ є:

- проведення моніторингу забезпечення соціального захисту та соціального обслуговування жителів ТГ;
- створення належних умов для якісних надання соціальних послуг для потребуючих верств населення (ветерани війни, саодинокі люди похилого віку, чорнобильці, учасники бойових дій та члени їх сімей;
- забезпечення психолого-реабілітаційної підтримки вразливих верств населення для залучення їх до активного життя в суспільстві;
- забезпечення вільного доступу інвалідів до соціальних об'єктів, місць відпочинку;
- формування сприятливого соціального простору для людей з обмеженими можливостями;
- мінімізація соціального сирітства, дитячої безпритульності та бездоглядності з числа дітей громади та своєчасна допомога сім'ям, що знаходяться в складних обставинах життя» [16].

Забезпечення реалізації окремих пріоритетних напрямів стратегії має досягатися через розроблення та виконання місцевих цільових програм соціального захисту, заходи яких мають знайти належне втілення в планах та конкретних соціальних проектах.

Реалізація системи визначених стратегічних цілей з використанням програмно-проектного інструментарію сприятиме розвитку системи соціального захисту жителів ТГ.

«Вирішення завдання щодо розвитку інтегрованих процесів організації надання соціальних послуг жителям ТГ має забезпечити комплексність соціальних послуг на основі оцінки потреб дітей і сімей, забезпечення активної участі клієнтів у плануванні й моніторингу соціальних послуг, залучення ресурсів громади до вирішення проблем дітей і сімей, подолання складних життєвих обставин» [28]. При цьому важливим є діагностування можливих соціальних

проблем жителів ТГ, виявлення потреб соціальних послуг та вимог до їх надання, формування належної взаємодії між соціальними службами та споживачами соціальних послуг в напрямку існування єдиного інформаційного простору з широким спектром форм та методів комунікативної взаємодії.

«Забезпечення фінансової спроможності ТГ розглядаємо як основу досягнення соціально-економічного розвитку та модернізації інфраструктури, що можливо при налагодженому механізмі наповнення дохідної частини бюджетів. Встановлено, що з початку реформи фінансової децентралізації доходи місцевих бюджетів мають стрімку динаміку зростання, однак, не всі громади спроможні динамічно розвиватися. Як показали дослідження, найбільш самодостатніми і незалежними виглядають сільські ТГ з найменшою кількістю населення та вищою часткою в структурі доходів місцевих податків і зборів. Розробка програм та стратегій розвитку ТГ має опиратися на реальні показники та можливості зростання фінансово-економічного потенціалу, враховуючи специфіку території та невикористані можливості» [29].

Для ефективного використання комплексних технологій у системі соціального захисту досліджуваної ТГ доцільно організувати виїзні фронт-офіси в селах громади. Це дозволить забезпечити доступність соціальних послуг для жителів, особливо для тих, хто має обмежені можливості для відвідування центральних установ. Важливим елементом є створення ефективного механізму роботи в команді, який включає залучення фахівців і служб до роботи в таких виїзних фронт-офісах, що дозволить покращити надання послуг на місцях.

Комплексна модель організаційно-функціонального забезпечення соціального захисту повинна сприяти створенню єдиної системи надання соціальних послуг, де різні види послуг є взаємозалежними, що дозволяє досягти високої соціальної ефективності. Така модель орієнтована на покращення якості послуг, збільшення рівня задоволеності споживачів і суб'єктів соціального захисту.

Таким чином, для досягнення стратегічної мети розвитку соціального захисту в ТГ, комплексні механізми управління повинні бути спрямовані на усунення різноманітних проблем у підсистемах соціального захисту. Вони повинні включати пошук ефективних варіантів вирішення проблем через механізм взаємодії між усіма суб'єктами управління соціальним розвитком громади. Це дозволить забезпечити оптимальне функціонування системи та покращення життя жителів громади.

3.2. Шляхи забезпечення доступності та якості соціальних послуг жителям досліджуваної ТГ

Важливим завданням формування ефективної системи соціального захисту населення є забезпечення жителів ТГ доступними та якісними соціальними послугами, які закріплені чинним законодавством у відповідності до державних гарантій та запитів жителів громад.

«Вимоги та порядок надання соціальних послуг регламентуються Законом України *Про соціальні послуги*, який визначає основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику складних життєвих обставин, подолання або мінімізацію їх негативних наслідків, особам, які перебувають у складних життєвих обставинах» [25].

Процес забезпечення доступності та якості наданих соціальних послуг жителям досліджуваної ТГ передбачає: встановлення потреб у соціальних послугах для населення громади; інформування жителів про можливі соціальні послуги, їх сутність та порядок надання; визначення вразливих груп населення; надання якісних соціальних послуг особам на основі оцінювання їх потреб; формування мережі надавачів соціальних послуг; реєстрування отримувачів та надавачів соціальних послуг; проведення моніторингу наданих соціальних послуг, оцінювання їх якості.

«Врахування потреб жителів ТГ у соціальних послугах, специфіки їх майнового та трудового потенціалів, можливостей реалізації політики соціального захисту закладає основи надання таких базових соціальних послуг: догляд вдома,

денний догляд; підтримане проживання; соціальна адаптація; соціальна інтеграція та реінтеграція; надання притулку; екстрене втручання; консультування; соціальний супровід; представництво інтересів; посередництво (медіація); соціальна профілактика; натуральна допомога; фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; переклад жестовою мовою; догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; супровід під час інклюзивного навчання; інформування» [36].

Виявлення потреби жителів досліджуваної ТГ у соціальних послугах є важливим етапом для забезпечення ефективного управління соціальним захистом. Важливо враховувати категорії жителів громади, які потребують соціальних послуг, та встановлювати нагальні соціальні проблеми населення ТГ. Оцінка процесу надання соціальних послуг, визначення видів і обсягів послуг допомагають виявити можливості для задоволення потреб громади. Додатково необхідно розробити пропозиції щодо вдосконалення процесу надання послуг, а також обґрунтувати фінансові можливості для їх забезпечення. Для цього доцільно розробити соціальний паспорт ТГ, який дозволяє зібрати детальну інформацію про соціальну ситуацію в громаді та визначити пріоритетні потреби жителів.

«Соціальний паспорт має виконувати роль гнучкого управлінського інструменту, зорієнтованого на оцінку потенціалу громади, визначення її спроможності формувати сприятливі умови життєдіяльності населення і пропонувати нові підходи до розширення асортименту та покращення якості соціальних послуг, формування інформаційно-аналітичного підґрунтя розроблення і реалізації місцевих соціальних стратегій і програм. До структури такого соціального паспорта доцільно включити такі розділи: географічна характеристика територіальної громади з наведенням площі, природних особливостей; демографічна характеристика громади в статичній і динамічній; соціальна структура ТГ з наведенням аналізу соціальних груп, ознак, тенденцій формування; економічний потенціал громади з наведенням аналізу структури

місцевої економіки в статичності і динамічності; політична характеристика громади з наведенням структури місцевої влади, суб'єктів вироблення місцевої політики, які представляють громадський сектор територіальної громади; розвиток соціальної сфери територіальної громади в розрізі основних складових з виокремленням освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту» [32].

Однією з ключових проблем соціального захисту жителів ТГ є низький рівень інформованості населення про доступні соціальні послуги, що призводить до збільшення кількості соціально незахищених верств. Особливо вразливою категорією є люди похилого віку, які часто не можуть отримувати інформацію через сучасні цифрові платформи. Тому необхідно забезпечити інформування цієї категорії через традиційні канали комунікації, такі як радіо, телебачення, а також вуличні банери. Крім того, важливо налагодити тісну співпрацю з громадськими організаціями, які допоможуть розповсюджувати інформацію та інформувати населення про можливості отримання соціальних послуг. Така співпраця може включати реалізацію спільних проєктів і програм, залучення грантів та фінансування, а також розробку спільних інформаційних матеріалів і залучення громадських організацій до процесу прийняття рішень.

Результати проведеного у 2024 році соціологічного дослідження, продемонстрували, що жителі територіальних громад мають значні потреби у соціальних послугах (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Соціальні послуги, які доцільно запровадити у досліджуваній ТГ

Примітка. Сформовано на основі [36]

Вважаємо, що вищезазначені послуги доцільно запровадити у досліджуваній ТГ, оскільки такі послуги користуються попитом, а їх надання сприятиме зростанню рівня задоволеності та рівня життя населення.

Для комплексного надання допомоги у досліджуваній ТГ доцільним є також функціонування реабілітаційного центру для дорослих та дітей з інвалідністю, а також маломобільних жителів. У такому центрі можна було б надавати реабілітаційну, психологічну, педагогічну допомоги. Передбачити також у центрі соціальні їдальні для інвалідів та людей похилого віку. Реабілітаційний центр забезпечував би підтримку та лікування інвалідів, маломобільних категорій населення, дітей-сиріт тощо.

В сучасних умовах вдосконалення потребує процес формування широкого спектру соціальних послуг. Вважаємо, що доцільним є запровадження в досліджуваній ТГ інноваційних соціальних послуг (рис. 3.3).

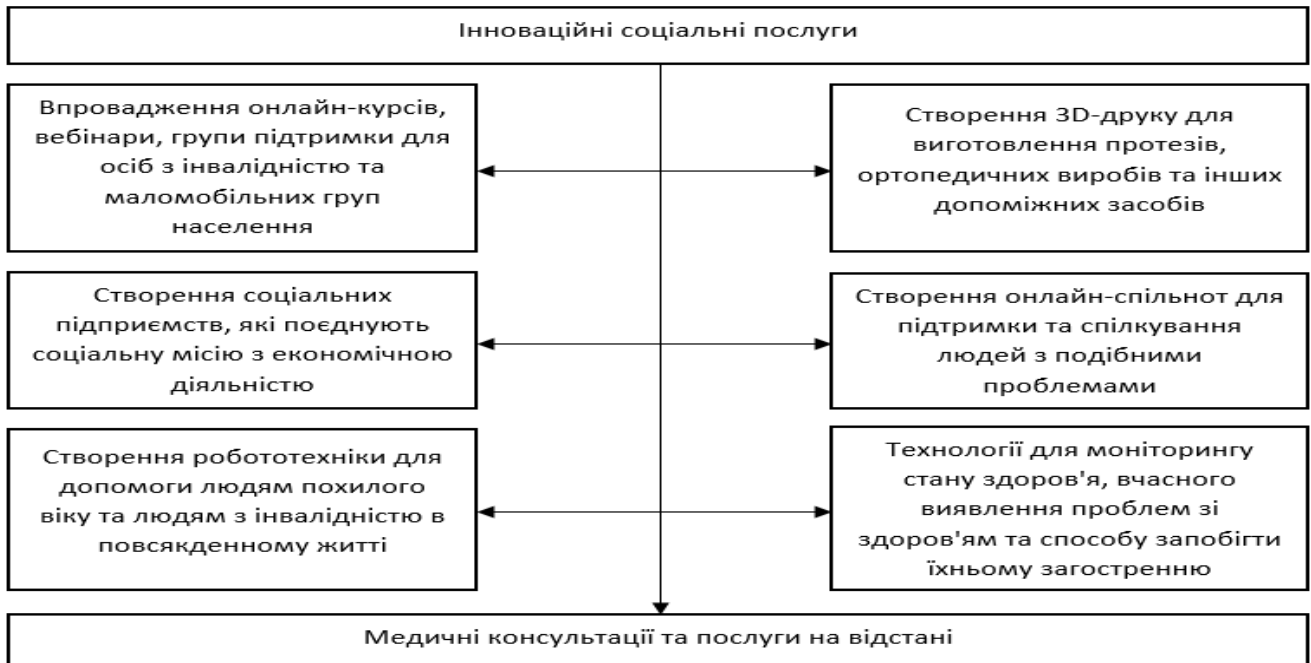

Рис.3.3. Інноваційні соціальні послуги

Ваша ідея щодо інноваційних соціальних послуг є дуже актуальною, особливо в умовах війни. Впровадження нових форм надання послуг, зокрема реабілітаційних центрів та віддалених робочих місць для соціальних працівників, може значно підвищити ефективність соціального захисту жителів територіальної громади. Це дозволить не тільки зберегти безпечність та надійність надання допомоги, а й забезпечити її доступність для всіх категорій населення, зокрема для тих, хто потребує особливої підтримки, таких як внутрішньо переміщені особи чи люди, які постраждали від війни.

Запровадження централізованої бази даних і загального реєстру отримувачів і надавачів соціальних послуг є ключовим для підвищення прозорості, ефективності та координації у системі соціального захисту. Це дозволить швидко реагувати на зміни в потребах населення, здійснювати моніторинг якості наданих послуг, а також вдосконалювати процеси взаємодії між різними організаціями та установами, що працюють у цій сфері. Технічне впровадження такого реєстру стане важливим кроком до більш ефективного управління соціальним захистом і підвищення рівня задоволеності громадян від наданих послуг.

«Якісне надання та доступність соціальних послуг жителям ТГ має забезпечуватись через орієнтацію суб'єктів надання соціальних послуг на забезпечення таких прав споживачів соціальних послуг як: отримання соціальних послуг відповідно до умов та порядку їх надання, визначених законодавством про соціальні послуги та договором про надання соціальних послуг; повагу до честі і гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів системи надання соціальних послуг; отримання від суб'єктів системи надання соціальних послуг повної та вичерпної інформації про свої права, обов'язки, порядок і умови надання соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я; індивідуальний підхід, що враховує потреби кожної особи/сім'ї; вільний вибір надавачів соціальних послуг; участь в оцінюванні його потреб у соціальних послугах; одночасне одержання кількох соціальних послуг. Відтак, важливим є зосередження уваги на кадровому забезпеченні соціального захисту, залученні висококваліфікованих працівників у відповідності до встановлених вимог, які б були спроможні надавати якісні соціальні послуги з дотриманням державних стандартів, забезпеченням прав та врахуванням інтересів отримувачів соціальних послуг» [1].

Таким чином, для підвищення якості надання соціальних послуг жителям досліджуваної ТГ доцільним є інтегрування системи соціального захисту населення громади. При цьому, установи соціального захисту доцільно зорієнтувати на використання прогресивних технологій соціальної роботи, направлених на своєчасне виявлення соціальних проблем, швидке реагування на проблеми, комплексне їх розв'язання. Відтак, надання якісних та доступних соціальних послуг призведе до покращення умов життя населення ТГ.

ВИСНОВКИ

Дослідження на тему «Удосконалення механізму забезпечення соціального захисту жителів ТГ» дозволило зробити наступні висновки та виокремити пропозиції:

1. Важливо складовою збалансованого розвитку держави є соціальний захист її населення, який являє собою основу забезпечення соціального поступу, встановлення відповідності критеріям соціальної спрямованості, надання реального характеру процесам соціальних трансформацій з метою подолання існуючої соціальної кризи та зменшення майнової стратифікації. При цьому, поглиблення кризових явищ у соціальній сфері, низька заробітна плата в країні, диспропорції пенсійного забезпечення, значні комунальні платежі, велика кількість пільгових категорій населення посилюють соціальну напругу. Відтак, лише ефективна система соціального захисту сприятиме підвищенню рівня життя населення та унеможливить загострення соціальних конфліктів.

2. Соціальний захист жителів будь-якої ТГ передбачає можливість соціального страхування економічно активного населення громади, його пенсійне забезпечення, надання матеріальної допомоги багатодітним сім'ям, соціальної допомоги вразливим групам населення, надання різнорідних пільг, а також здійснення соціального обслуговування. В такому контексті важливим є системний характер соціального захисту для здійснення необхідних грошових виплат, надання допомоги та різних компенсацій за рахунок бюджетних коштів.

3. В умовах посилення соціальної нестабільності, зростання кризових явищ, збільшення кількості вразливих верст населення соціальний захист охоплює практично всіх жителів ТГ з метою підвищення рівня їх добробуту, сприяння вирішенню соціальних проблем шляхом застосування до населення системних та послідовних механізмів соціальних перетворень.

4. Нормативно-правова база забезпечення соціального захисту жителів ТГ відображає існуючі зміни суспільних відносин та потреби управління якістю життя населення, формує належні умови для розв'язання важливих соціальних проблем. Адаптивність такої бази підтверджують можливості соціального захисту

учасників бойових дій, сімей загиблих під час війни; внутрішньо переміщених осіб, які постраждали від війни.

5. Виконання основних завдань органів місцевого самоврядування щодо надання жителям ТГ якісних соціальних послуг, створення належних умов для їх розвитку та життя зумовлює необхідність дослідження специфіки організаційного забезпечення соціального захисту населення. Механізми такого захисту мають відповідати особливостям місцевої соціальної політики, що передбачає розробку заходів взаємоузгодженого, організованого управлінського впливу. Разом з тим, організаційне забезпечення соціального захисту жителів Підгаєцької ТГ дозволяє належно виконувати основні завдання соціального розвитку, надавати якісні соціальні послуги населенню, закріплювали цільові орієнтири та системні підходи із залученням потенціалу всіх суб'єктів реалізації місцевої соціальної політики.

6. Ефективність функціональних механізмів забезпечення соціального захисту жителів досліджуваної ТГ визначаються специфікою кожної соціальної послуги, що надається з метою досягнення цілей соціального захисту. В такому контексті важливим є виокремлення факторів впливу на середовище соціального розвитку громади, що визначають рівень задоволення соціальних потреб населення, можливість оптимального поєднання та застосування управлінського інструментарію у рамках цілісних функціональних механізмів. Відтак, місцеві органи влади Підгаєцької ТГ надають якісні соціальні послуги населенню, забезпечуючи в такий спосіб його належний соціальний захист. Потребуючі соціальної підтримки жителі ТГ отримують її в достатньому обсязі. Водночас сфера соціального захисту ТГ активно фінансується, незважаючи на окремі недоліки, що перешкоджають її ефективному розвитку у досліджуваній ТГ.

7. Сучасні виклики зовнішнього середовища соціального захисту визначають необхідність зміни специфіки управлінської діяльності органів місцевого самоврядування в цій сфері, впровадження інноваційних технологій у функціональну діяльність більшості установ соціального захисту для

забезпечення якісних соціальних послуг жителям громади та надання їм належних соціальних гарантій. Разом з тим, владний управлінський вплив на соціальний захист населення територіальної громади завжди доповнюється нормативно-правовим, громадським та ринково-інституційним впливом. Відтак, доцільними є ефективна взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями та підприємницькими структурами, налагодження двосторонніх відносин між соціальними інституціями, побудова системи управління розвитком соціального захисту жителів ТГ.

8. Для досягнення стратегічної мети досліджуваної ТГ, комплексні механізми управління соціальним захистом мають бути спрямовані на усунення різномірних проблем, що існують у підсистемах соціального захисту, пошук варіантів вирішення проблем з використанням механізму взаємодії існуючих суб'єктів управління соціальним розвитком ТГ.

9. Процес забезпечення доступності та якості наданих соціальних послуг жителям досліджуваної ТГ передбачає: встановлення потреб у соціальних послугах для населення громади; інформування жителів про можливі соціальні послуги, їх сутність та порядок надання; визначення вразливих груп населення; надання якісних соціальних послуг особам на основі оцінювання їх потреб; формування мережі надавачів соціальних послуг; реєстрування отримувачів та надавачів соціальних послуг; проведення моніторингу наданих соціальних послуг, оцінювання їх якості.

10. Для підвищення якості надання соціальних послуг жителям досліджуваної ТГ доцільним є інтегрування системи соціального захисту населення громади. При цьому, установи соціального захисту доцільно зорієнтувати на використання прогресивних технологій соціальної роботи, направлених на своєчасне виявлення соціальних проблем, швидке реагування на проблеми, комплексне їх розв'язання. Відтак, надання якісних та доступних соціальних послуг призведе до покращення умов життя населення ТГ.